

บทความวิชาการ

พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์

อาจารย์ประจำสถาบันศึกษามุขยชนและสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหิดล

อ่าน (ใหม่) เรื่องสั้นว่าด้วย “การอยู่ร่วมกัน”

ในสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ในรอบหนึ่งทศวรรษแห่งความรุนแรง
(พ.ศ. 2547-2557) (ตอนจบ)

2. ฉากความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ปรากฏในเรื่องสั้นแต่ละเรื่อง

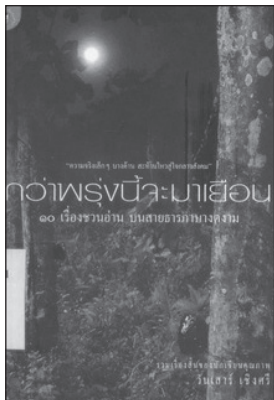
จากวัตถุประสงค์ของการอ่านในประการแรกที่ต้องการศึกษาเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้จากเรื่องสั้นในฐานะที่มุ่งหวังว่าจะได้รับการสะท้อนภาพความจริงทางสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรม ผู้เขียนจึงได้สำรวจจากเนื้อเรื่อง และพบว่าฉากที่ปรากฏในเนื้อเรื่องสะท้อนความมีอยู่จริงของพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จากเรื่องสั้นแต่ละเรื่องดังนี้

ใน **สิ่งตอบแทน** (วิน วนาตร, 2547) ให้ภาพตัวละครที่ชื่อ “อาแซ” ว่า “จุดที่อาแซยืน เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาสันกาลาคีรี (น. 89), หนึ่งเวลานั้น สี ห้า จังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนล่างกำลังมีไฟที่ไหม้ลาม (น. 94) ในขณะที่เรื่อง **ตานะฮ์อุมมี-แผ่นดินมาตุภูมิ** (นก ปักชนาวิน, 2548) ผู้แต่งเองใช้ จ.ยะลา เป็นพื้นที่หลักของเรื่องคือ “บังซารีพี่ชายของอัสนวีอาศัยอยู่ที่ยะลา, บังซารีพี่เดินทางมาจากยะลา, หลังจากที่ยังซารีพี่กลับไปยะลาได้ไม่นาน ก็มีข่าวว่าบังซารีพี่ไปจากปอเนาะ...อัสนวีไปถึงยะลา ก็พบว่าศพของบังซารีพี่ฝังในกุโบร์แล้ว” (น. 31) อีกฉากหนึ่ง เป็นภาพของคนไทยทั่วประเทศช่วยกันขับนกกระดาดชุกนำเสนอนใน **แผ่นดินของใคร** (อรอุมา แซ่เตียว, 2548) 5 ธันวาคม 2547 นกกระดาดสีขาวนับล้านร่อนถลาเหนือพื้นที่ภาคใต้ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้, 4 มกราคม 2548 เหตุการณ์เผาโรงเรียน 20 แห่งใน จ.นราธิวาส(น. 103), 9 มิถุนายน 2548 ลอบวางระเบิดกว่า 10 จุด ใน อ.เมืองจ.ปัตตานี (น. 106) ฉากที่สะท้อนให้ผู้ผู้อ่านคิดถึงเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อ

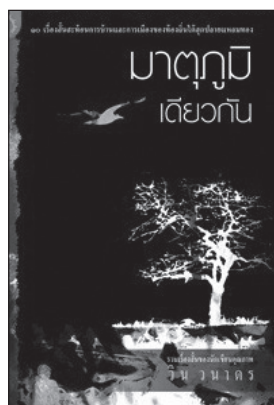
มีนโยบายบรรณรงค์ให้คนไทยทั่วประเทศช่วยกันบันทึกกระตาดเพื่อไปโปรยในพื้นที่ด้วยมุ่งหวังว่า “นกกกระตาด” จะช่วยนำเอาสันติ และความสงบสุข กลับคืนมาสู่จังหวัดชายแดนภาคใต้ในสมัยของอดีตนายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร

แต่ในอีกเรื่องหนึ่งคือ **กว่าพรุ่งนี้จะมาเยือน**

(วันเสาร์ เริงศรี, 2548) ผู้แต่งร้อยเรียงอักษรว่า “ลูกสาวคนโตอยู่ตรงอำเภอชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน, บางครั้งเขารู้สึกแปลกใจในครอบครัวของตัวเองที่ลูกสามคนต้องมาแยกกันอยู่คนละจังหวัด

ตั้งแต่มีความไม่สงบเกิดขึ้นมานี้ไม่ค่อยได้ไปมาหาสู่กันดังเช่นแต่ก่อน (น. 120)” สะท้อนภาพของสมาชิกของครอบครัวหนึ่งที่ต้องแยกกันอยู่คนละจังหวัดใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้นับตั้งแต่เหตุการณ์ความรุนแรงรอบใหม่ปะทุขึ้น จนเป็นคำถามถึงว่าแผ่นดินนี้เป็นของใครขณะที่ **มาตุภูมิเดียวกัน** (วิน วนาตร, 2550) ผู้แต่ง

ให้ภาพของความรู้สึกร่วมว่าเป็นคนอยู่ในมาตุภูมิจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งสะท้อนในคำพูดที่ว่า “มาตุภูมิของเขาอยู่ที่ ‘ปัตตานี’ ที่ตันหยงเปาว์

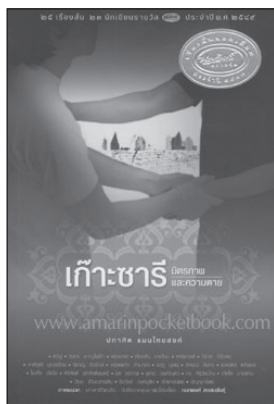
ขณะที่เรื่องสั้น **กรณีฆาตกรรม**

โต๊ะอิหม่ามสะตอปา การ์เด (ศิริวร แก้วกาญจน์, 2549) นอกจากจะล้อเลียนเหตุการณ์ในจังหวัดนราธิวาสแล้ว ในเรื่องยังแยกแยะให้เห็นตัวละครต่างๆ

ที่มีทั้งชื่อตำแหน่งหน้าที่การงาน และสถานที่ต่างๆ ที่ล้วนแล้วแต่อยู่ในจังหวัดนราธิวาสทั้งสิ้นดังนี้

- 1) ประชา วงศ์โกสินทร์ – ผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส
- 2) การิม มะลาเต๊ะ – ผู้ใหญ่บ้านตำบลตันหยงมารู
- 3) มูฮัมหมัด การ์เด – ลูกชายของโต๊ะอิหม่ามสะตอปา การ์เด
- 4) พิทักษ์ เชิดชูไทย (พันโท) – ผบ.พัน ร.602 รับผิดชอบพื้นที่บ้านตันหยงบารู
- 5) สมะแอ เชิดชูไทย – เจ้าหน้าที่หน่วยข่าวด้านความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้
- 6) อับดุลเลาะห์ สาและ – ประธานคณะกรรมการกลางอิสลาม จังหวัดนราธิวาส
- 7) สมชาย มะสุหลง (พ.ต.อ.) – ผู้กำกับการตำรวจภูธรอำเภอสุโขทัย
- 8) อภิชาติ จมูกครุฑ – นักข่าวจากศูนย์ข่าวภาคใต้
- 9) ฮามิด โมฮัมหมัด – อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนราธิวาสสมัย
- 10) การิม มะลาเต๊ะ (ผู้ใหญ่บ้าน)
- 11) สตี มะลาเต๊ะ (ภรรยา) ฉากทั้งหมดมีความสมจริงกับชื่อสถานที่ที่มีอยู่จริงใน จ.นราธิวาส แม้ว่าผู้เขียนจะเน้นย้ำว่า ชื่อตัวละครทั้งหมดเป็นชื่อสมมติที่อาจจะไปพ้องกับชื่อจริงของใครเข้าแต่ผู้เขียนก็ออกตัวด้วยการขอภัยไว้ตั้งแต่ตอนต้นของหนังสือ ทว่าตลอดทั้งเรื่องกลับชวนให้จินตนาได้ราวกับว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริงจนบางฉากบางตอนก็ยากจะแยกได้ว่าเป็นเรื่องแต่ง

เกาะชารี...มิตรภาพและความตาย ของ ปกาศิดแมนไทยสงค์ (2549) ผู้แต่งให้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ที่ “อ.จะนะ จ.สงขลา ซึ่งติดอยู่ในพื้นที่บังคับใช้พรก. บริหารจัดการสถานการณ์ฉุกเฉินในภาคใต้” เป็นจุดเริ่มต้นของการเดินเรื่อง เช่นเดียวกับ **รอยแยก** (ชาติวุฒิ บุญรักษ์, 2549) ที่ผู้แต่งใช้ “เหตุการณ์วันที่

29 เมษายน 2547 ที่มีสยิดกรือเซะ และพระเอกของเรื่อง “จักรกฤษณ์” หม่อมมยุราชาวแดนใต้จากเมืองนราธิวาสเป็นตัวละครที่โดดเด่นในเรื่องที่ชวนหัวเราะ (ไม่ออก) เพราะเรื่องที่เล่าไปพ้องกับความทุกข์ของบรรดาญาติพี่น้องชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ต้องสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่มีสยิดกรือเซะ” ที่เกิดขึ้นจริงและเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เอกเช่นเดียวกับเหตุที่เกิดขึ้นในปัตตานี ซึ่งผู้แต่งจับเข้าไปอยู่ในเรื่องสั้นของเขาเรื่อง *การจากไปของนกเค้า* (วิน วนาตร, 2549) บนถนนปานาระยามเช้า พลันสิ้นเสียง บีม!..(น.154) จ.ปัตตานี และเป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์ถึงแก่กรรมภาพ ขณะที่ *เราดิตอยู่ในแนวรบเสียแล้ว* แม่มัน (ดุสิต หวันฯ, 2550) ให้ภาพบรรยากาศตลาดสดในเมืองปัตตานีในห้วงเวลาที่ความรุนแรงเกิดในจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่ความเกลียดชังกลับมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในพื้นที่เท่านั้น แต่ได้ขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ อีกด้วย

ท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น การให้คุณค่ากับพื้นที่ “สีแดง” ว่าเป็นพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความรุนแรงเกิดขึ้นมาก เรื่องสั้นชื่อ *หมู่บ้านสีแดง* (อนุสรณ์ มาราสา, 2551) ซึ่งผู้แต่งบอกว่าหมายถึง “หมู่บ้านต้นหยอเกอรอ” และ “ชื่อเสียงของ สะมะแอ บาโงสะโต โจรเรียกค่าคุ้มครอง” (น.158-159) ในจ.นราธิวาส เป็นพื้นที่ที่ถูกตราว่าเป็นพื้นที่แห่งความรุนแรงจึงเป็นฉากที่สำคัญที่บ่งบอกว่า เรื่องสั้นเรื่องนี้ อยู่ในข่ายของเรื่องสั้นที่มีฉากของจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น รวมทั้ง *เรือกอและในลังไม้* (ศิตลา สนิทโกศัย, 2551) อันมีฉากของ “บ้านเดิมของเกาะที่ต้นหยอมังส” ซึ่งเป็นชื่อของตำบลหนึ่งในจ.นราธิวาส ไม่ต่างกับเรื่องราวของศิลปวัฒนธรรมในแบบมลายูมุสลิมที่ปรากฏใน *ลายกริช* (ธารา ศรีนุรักษ์, 2551) ว่า “อาริสช่างทำกริชรามัน (ซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งในจ.ยะลา) ตระกูลปาแนซาระห์ (น. 271) และฉากใน

เรื่องยังพาดพิงถึง “ปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์ไม่สงบในเขตพื้นที่สามจังหวัด” ในขณะที่ *ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่ในลำม* (อับดุล ราซิก, 2551) ระบุอย่างโจ่งแจ้งว่า เหตุเกิดที่ “คณะมนุษยศาสตร์ มอ.ปัตตานี จ.ปัตตานี” ซึ่งก็เป็นสถานที่ที่มีอยู่จริง สอดคล้องกับเรื่อง *ที่นี่...ปัตตานี* ของ ไพฑูรย์ ธัญญา (2557) ที่ใช้ฉากหลังเป็นจังหวัดสงขลาเริ่มต้นจากสนามบิน ไปเยือนชายทะเลสงขลา และใช้เวลากับฉากปัตตานีหลังจากที่ความรุนแรงได้แปรเปลี่ยนชีวิตผู้คนในสังคมไปอย่างมาก ขณะที่เรื่องสั้นอีก 10 เรื่องของ อุมมีสาลาม อุมาร (2557) ใช้ฉากและชีวิตผู้คนที่ยึดวิถีวัฒนธรรมอิสลามในปัตตานีเป็นหลักเช่นกัน

3.การนำเสนอภาพการอยู่ร่วมกันของผู้คนต่างศาสนา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมในสังคมการเมืองพหุวัฒนธรรมชายแดนภาคใต้

ภาพการอยู่ร่วมกันในอดีตของผู้คนในสังคมพหุลักษณะระหว่างผู้คนที่มีความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมที่ปรากฏในนวนิยายและเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลต่างๆ มิให้เห็นในหลายเรื่อง นับตั้งแต่ การอยู่ร่วมกันอย่างสมานมิตรในอดีตระหว่างคนไทยพุทธ และคนมลายูมุสลิม จากผลงานของ วิน วนาตร (2550) ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของความต่างทางศาสนาที่อยู่ร่วมกันได้อย่างดีไว้ใน *ข้ารอย* (2550) หนึ่งในเรื่องสั้นในชุด *มาตุภูมิเดียวกัน* (2550) ฉากเริ่มเรื่องที่บรรยายถึงภาพที่ชุมชนวัดเตราะปลิง กับชุมชนปะนาเระ ว่า “ที่ราบผืนน้อยเชิงเขาใหญ่ ณ บ้านเตราะปลิง ในเส้นทางสาย 42 ของจังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ฝั่งตรงข้ามของขุนเขาคือ ตำบลท่าน้ำ เป็นพื้นที่ของอำเภอปะนาเระ ชุมชนมุสลิม ขณะที่ฝั่งวัดเตราะปลิงขึ้นอยู่กับตำบลเตราะบอนของอำเภอสายบุรี ผู้คนล้วนเป็นชาวไทย นับถือพุทธศาสนาถึงต่างความเชื่อ ผู้คนล้วนมีมิตรกันมาด้วยความสงบสุขสมานฉันท์” (วิน วนาตร, 2550, น. 39) หรือการบรรยายภาพความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่

เดียวกันที่แม้จะต่างกันในเรื่องของการนับถือศาสนา แต่ต่างตั้งอยู่บนถนนสายเดียวกัน ถึงอยู่คนละฝั่งถนน แต่ถนนที่คั่นกลางมิได้กั้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในขณะที่บางชุมชนก็เป็นที่อยู่อาศัยของทั้งชาวพุทธ และชาวมุสลิม แต่ในความต่างก็มีความเหมือน และในความเหมือนก็มีความต่างที่ลงตัวเรื่องเล่าของครูซีกิ ใน *เรือกอและในลังไม้* (2551, น. 14) อาจารย์ยืนได้ตีในเรื่องนี้ว่า “ย้อนหลังไปเมื่อหลายปีก่อน ตอนที่ฉันมีโอกาสดำเนินครูของเด็กๆ ในชนบทห่างไกล...โรงเรียนของฉันตั้งอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมซึ่งมีความรักใคร่ปรองดองกันดี อย่างน้อยก็ตลอดระยะเวลาที่ฉันอยู่”

ขณะที่ อับดุล ราซิก (นามปากกา) (2551) ย้อนภาพอดีตจากตัวละคร “รองศาสตราจารย์เสรี” ใน *ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่ในลิ้ม* (น. 188) ซึ่งทบทวนภาพการอยู่ร่วมกันของคนต่างศาสนาในพื้นที่ภาคใต้ย้อนหลังไปยังสิบสามสิบปีที่แล้ว เมื่อครั้งที่เขาบรรจุเข้ารับราชการในตำแหน่งอาจารย์ใหม่ๆ ภาพอดีตอันหวานชื่นในมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ท่ามกลางแมกไม้อันเขียวชอุ่มและอุดมสมบูรณ์ ล้อมรอบด้วยชุมชนชาวชนบทที่ช่างมีมิตรไมตรีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทั้งชาวพุทธและมุสลิมอยู่กันฉันพี่น้อง ไปมาหาสู่กันราวไม่มีเส้นแบ่งระหว่างคนต่างศาสนา เราต่างอยู่อย่างสันติ (อับดุล ราซิก, 2551, น. 188)

“ภาษา” ซึ่งเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่กำกับชีวิตของผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หากมองเพียงผิวเผินอาจเข้าใจว่า “ภาษา” เป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันของผู้คนต่างวัฒนธรรมในดินแดนนี้ ทว่าภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมภาษา ที่เรื่องสั้นต่างๆ นำเสนอให้เห็นความแตกต่างหลากหลายในพื้นที่นี้ กลับให้ภาพคนไทยเชื้อสายมลายู แม้จะพูดภาษาไทยด้วยสำเนียงแปร่งๆ หรือคนจีนที่เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ก็สามารถอยู่ร่วมกันได้ บางครั้งการหยิบ

ยืมภูมิปัญญาข้ามวัฒนธรรมกลับเป็นจุดที่กระชับความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในพื้นที่อีกด้วย อย่างเช่นที่ วินวนาคร (2550) บอกเล่าในเรื่อง *สิ่งตอบแทน* ผ่านตัวละคร “อาแซ” ชาวมุสลิมที่ยึดอาชีพปั่นสามล้อรับจ้าง ได้หยิบยืมภูมิปัญญาของคนจีนจากภาพวาดสีน้ำมันริมผนัง รูปชายจีนชราผอมยาวเกล้าผมมวย หวดเครายาวสวมเสื้อมีรอยปะชุนดูกระด้างกระด่า เดินเท้าเปล่าไปบนถนนดินขรุขระ สายตานั้นแห้งแล้งอ่อนล้า บนปามีคานหาบห้อยสาแหรกมีกระจาดบรรจุเขาสัตว์ด้านละข้าง (น. 92)

วัฒนธรรมด้านภาษาที่แตกต่างกันของคนในพื้นที่ แม้จะไม่ได้ใช้ภาษาที่เป็นทางการเหมือนกันทั้งหมด ทำให้การสื่อสารระหว่างคนในพื้นที่อาจมีความไม่เข้าใจกันได้บ้าง แต่เมื่อความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน การพยายามทำความเข้าใจในเรื่องภาษาที่ใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกันก็มีให้เห็นทั่วไป เช่นเดียวกับ “สาและ” ใน *กว่าพรุ่งนี้จะมาเยือน* (2550) ที่พยายามใช้ภาษาถิ่นปักษ์ใต้สื่อสารกับตำรวจที่มาถามหา “มาแอ” ลูกชายของเขาที่หายไปจากบ้าน (เพราะเขาดูแล้วว่าตำรวจเหล่านั้นไม่น่าจะเข้าใจภาษายาวี หรือ คำชี้แจงของ “อีหม่าม” ใน *หมู่บ้านสีแดง* (2551) ที่ย้อนถามร้อยโทสมานด้วยสำเนียงพูดภาษาไทยไม่ค่อยชัดเจนนัก (น. 169) “ภาษา” จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันเสียทีเดียว

ตรงข้าม เรื่องสั้นหลายเรื่องชี้ให้เห็นภาพของการอยู่ร่วมกันของผู้คนต่างศาสนา วัฒนธรรม ชาติพันธุ์อย่างงดงาม เช่น เรื่องเล่าของ วินวนาคร (2550) ใน *สิ่งตอบแทน* ระหว่าง “อาแซ” ชาวมุสลิมอาชีพรับจ้างปั่นสามล้อกับหญิงผู้ว่าจ้างที่เป็นเจ้าของร้านค้าที่มีเชื้อสายจีน หรือภาพความสัมพันธ์ของผู้คนต่างวัฒนธรรมในเรื่องที่มีชื่อว่า *ก่อกองไฟ* ระหว่างเด็กไทยพุทธ กับเด็กไทยมุสลิม จากฉากบรรยายใน (น.103-104) ที่ว่า “เล็ก พร่อมกับ ใหญ่ พี่ชายกำลังมุ่งตรงไปเล่นก่อกอง

ไฟกับเพื่อนที่สนามหญ้าได้ร่มเงาจากจรีใหญ่ พวกเขาต่างที่มา แม้เป็นไม้ดอกต่างพันธุ์ แต่ความพิศุทธิ์ยามเยาว์วัย เมื่อเรียงร้อยด้วยไมตรีต่อกัน จึงเป็นดังมาลัยหลากสีสนั่นงดงาม” และภาพความสัมพันธ์อันดีระหว่าง “เด็กไทย จีน มุสลิม” ที่สะท้อนผ่านบรรยากาศการฉลองเทศกาลสงกรานต์ปีเก่าต้อนรับปีใหม่ของเด็กๆ มักจะทำกิจกรรมร่วมกันไม่ว่าจะเชื้อชาติ หรือ นับถือศาสนาใดก็ตามเป็นกิจกรรมที่เด็กๆ ใช้สำหรับหาของกินเล่นสนุกๆ ที่ทำกันเป็นปกติทุกวันสิ้นปี ด้วยการร้องเพลงเล่นดนตรีเพื่ออวยชัยให้พรไปตามบ้านต่างๆ เพื่อหาขนม น้ำอัดลม หรือ อาจมีเศษเงิน (น. 116)

ตัวอย่างจากเรื่องสั้นที่นำเสนอมานั้นดูราวกับว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ของผู้คนที่มีความแตกต่างกันน่าจะเปี่ยมไปด้วยความสงบสุขเพียงแต่ว่า ในตอนต่อมาผู้แต่งก็เปิดพื้นที่ให้คิดต่อไปได้ว่า เมื่อพวกเขาเหล่านั้นเติบโตขึ้นท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่หล่อหลอมให้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างพวกเขาแปรเปลี่ยนไปอย่างไร สังคมปลูกฝังต้นแห่งความเกลียดชังไว้ตรงที่ใด

4. ร้อยรอยแยกทางความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมการเมืองจังหวัดชายแดนใต้เริ่มจากอะไร อย่างไร

จากเรื่องสั้นทั้งหมด เรื่องที่ให้ภาพความแตกแยกทางความสัมพันธ์ของผู้คนในจังหวัดชายแดนภาคใต้คงไม่ผิดนักหากจะกล่าวว่าเป็นเรื่อง **รอยแยก** ของ ชาติวดี บุญยรักษ์ (2549) ที่เขียนให้เห็นรอยแยกของทรงผมบนศีรษะของ จักรกฤษณ์ ตัวละครเอกในเรื่องถูกลากให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย อาจจะกล่าวได้ว่า “รอยแยก” กลางบกาลของจักรกฤษณ์เริ่มต้นจาก “รอยแยก” เล็กๆ “ในจิตใจ” ของผู้คน อันเกิดจากข้อจำกัดทางธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งเมื่อได้รับตัวแปรอันเหมาะสมบางอย่างก็จะพัฒนาไปสู่ความเกลียดชัง การแบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งภูมิภาค แบ่งศาสนา เชื้อชาติ แบ่งทุกอย่าง และเมื่อถึงจุดหนึ่ง รอยแยกเล็กๆ ก็จะถ่างกว้างออกไปไม่มีจุดสิ้นสุด

รอยแยกเหล่านั้นได้ต่อกย้ำและสร้างเส้นแบ่งแยก “พรมแดน” ความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในใจของผู้คนที่ยอมรับนับถือศาสนา และมีเชื้อชาติ ที่แตกต่างกันขึ้น

¹ ไม่อาจบอกได้ว่าเป็นความบังเอิญ หรือจงใจของ ชาติวดี บุญยรักษ์ ที่เขียนถึงเพลงโฆษณา วลีเดียวกันใน “รอยแยก” ในปี พ.ศ. 2549 (น. 324) ในเหตุการณ์ที่จักรกฤษณ์ ตัวละครเอกในเรื่องเข้าไปตัดผมในร้านที่มีช่างไทยพุทธและไทยมุสลิมอยู่ในร้านเดียวกัน เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2549 ตามเนื้อเรื่อง และมีเครื่องมือชนิดเดียวกันในการสื่อสารคือ “โทรทัศน์” เป็นตัวเปิดเข้าไปหาคำถาม ถึงความเป็นไทย ซึ่งชาติวดี (2549 น. 322) ใช้การบรรยายเรื่องราวว่า “เราอาจกล่าวได้ว่า ความฉิบหายวายปวงทั้งมวลมันเริ่มต้นจากจุดนั้นนั่นเอง...” ความเหมือนที่ทั้งสองเรื่องนำเสนอคือวลีหนึ่งจากเพลงประกอบโฆษณาที่มีถ้อยความว่า “คนไทยรี เปล่า...า...า”

² ประเด็นเรื่องความเป็นไทย กับ การนับถือศาสนาพุทธ จะอธิบายอย่างไรก็ดี และหากจะปฏิเสธว่าความเป็นไทยไม่ได้ผูกติดกับความเป็นพุทธอย่างเดียว และความเป็นไทยพร้อมที่จะเปิดให้กับผู้ที่นับถือศาสนาอื่นๆ ด้วย แล้วจะตอบคำถามการนิยามความเป็นไทยว่าอย่างไรดี ถ้าจะตอบว่า “ไม่ผูกติดกับความเป็นพุทธ หรือ มุสลิม” บนฐานของคำอธิบายอย่างนี้ ข้อสรุปที่เป็นไปได้จากสมมติฐานนี้คือ ความรุนแรงไม่น่าที่จะผูกติดกับศาสนาหรือผู้นับถือศาสนาอิสลามจะได้หรือไม่ ความสงสัยข้อต่อไปคือ แล้วจำเป็นหรือไม่ว่า ความรุนแรงต้องผูกติดกับผู้นับถือศาสนาอิสลามในภาคใต้ด้วยหรือไม่? ดุสิต หวันฯ (2550) อาจทำให้คำถามและคำอธิบายนี้ตกไป เพราะแม้แต่ สัญลักษณ์ที่ เช่นคำว่า “บิสมิลลา” ที่เขียนเป็นภาษาอาหรับที่ติดอยู่บนหน้ารถยนต์ ซึ่งนำไปจอดไว้ที่ห้างสรรพสินค้ากลางเมืองอุบลฯ ตัวอักษรแม้จะมีความหมายดีแต่ถูกตีความทางสัญลักษณ์ที่หมายถึงเจ้าของรถต้องเป็นมุสลิม (ดุสิต หวันฯ, 2550, น. 17) แม้จะจอดอยู่ห่างไกลจากชายแดนภาคใต้เป็นพันๆ กิโลเมตร แต่ก็มิวายที่จะถูกทุบเป็นรอยและเป็นที่มาของการพยายามค้นหาสาเหตุของการถูกทุบจากสองสามีภรรยาเจ้าของรถยนต์ที่แท้จริงและอาศัยอยู่ใน จ.ปัตตานี ในวันที่รถถูกทุบ และสรุปว่า เพราะสติ๊กเกอร์ภาษาอาหรับนั่นทีเดียว ที่เป็นเหตุให้ความรุนแรงผ่าร่องรอยไว้ที่รถของเขา

แล้วที่ดินแดนด้ามขวานของไทย และเกี่ยวพันกับร่องรอยของการ “แยก” ความเป็นพวกเขา/พวกเราอันนับเนื่องมาจากอคติบางอย่างทางประวัติศาสตร์ความเป็นชาติ เช่น คำถามเรื่องความเป็นไทย ความเป็นคนไทย ที่ใครจะคิดว่าเนื้อความในโฆษณาที่ชื่อว่า “เป็นคนไทยหรือเปล่า...” ใน *ตานะฮ์อุมมี-แผ่นดินมาตุภูมิ* (2548) และ *รอยแยก* (2549) จะกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของผู้ฟังที่นับถือศาสนาอิสลามที่ถูกเรียกว่า “แขก” อย่างรุนแรงและก่อตัวเป็นกำแพงขวางกั้นความสัมพันธ์ของผู้คนต่างศาสนาที่เคยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขบนแผ่นดินเดียวกันให้กลายเป็นความขัดแย้งจนถึงกับต้องใช้ความรุนแรงเข้าใส่กัน นัยสำคัญของเรื่องสั้นที่ชี้ให้เห็นถึงคำถามชุดใหญ่ถึงการนิยามความเป็นไทย และการเป็นพลเมืองไทย ที่พ่วงท้ายมาด้วย “ศาสนา” “วัฒนธรรม” “ภาษา” และ “ชาติพันธุ์” ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นนัยที่สามารถตีความ ถอดความได้อย่างน้อยก็จากเรื่องสั้นทั้งสองเรื่องข้างต้น นับเป็น “ร่องรอย” ของ “ความแตกแยก” ทางความสัมพันธ์ที่เรื่องสั้นสะท้อนถึง

แม้ว่าจะมีเสียงป่าวประกาศบอกเล่าถึงภาพความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองของพี่น้องต่างศาสนาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ทว่า “ผมไม่เชื่อเท่าไรว่า เมื่อครั้งอดีตประชาชนทั้งสองศาสนานั้นอยู่กันอย่างปรองดอง ตั้งแต่จำความได้ผมก็ถูกปลุกฝังให้รังเกียจศาสนาตรงข้ามอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อนฝูงต่างช่วยๆ ให้ตั้งแง่แก่กัน” นี้อาจเป็นเพียงหลักฐานชิ้นหนึ่งที่ซุกซ่อนอยู่ “ใต้ถุนบ้าน” ที่ วิน วนาตร (2550) ฉายภาพความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในสังคมไม่เพียงแต่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ใครจะบอกได้บ้างว่าอคติเหล่านั้นมันมีอยู่ทุกหนทุกแห่งของสังคมไทยหรือเปล่า เพราะเพียงแค่โฆษณาชิ้นหนึ่งยังดึงเอาอคติต่อผู้คนในสามจังหวัด

ชายแดนใต้ให้ไปปรากฏที่โน่นที่นี้ ไม่เว้นแม้แต่ในร้านทำผม หรือบนรถยนต์คันที่ติดป้ายสัญลักษณ์ที่หมายถึงมุสลิมเท่านั้น อคติก็สำแดงฤทธิ์อย่างรุนแรงออกมาให้เห็นดังที่ “จักรกฤษณ์” ใน *รอยแยก* (2549) หรือที่ “รยยนต์” ใน *เราติดอยู่ในแนวรบเสียแล้ว แม่มั่น* (2550) นำเสนอ

ถ้าจะตอบคำถามว่า ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่เมื่อใดในท่ามกลางวิถีวัฒนธรรมของผู้คนธรรมดาสามัญในสังคมชายแดนใต้ อับดุล ราซิก ดูจะหาคำตอบได้อย่างชะงักกว่า *ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่ในส้วม* (2551) คงจะมีน้อยคนนักที่จะนึกคิดว่า “ส้วม” มีความสำคัญถึงขนาดที่เป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดรอยแยกทางความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมได้ แต่มันก็เกิดขึ้นแล้วจริงๆ เมื่อ “วัฒนธรรมการใช้ส้วม” ของ “คนไทยพุทธ” และ “คนมลายูมุสลิม” หรือ “คนไทยมุสลิม” มีความแตกต่างกันอย่างชนิดที่ไม่อาจประนีประนอมกันได้ ชายมุสลิมไม่อาจยืนฉี่เหมือนอย่างชายชาวพุทธยืน เพราะเหตุผลทางวัฒนธรรมของศาสนาที่แตกต่างกันมากำกับ

ในขณะที่ *หมู่บ้านสีแดง* (2551) ให้ภาพในมุมจากวัฒนธรรมอิสลามในสายตาของชาวมุสลิมจากสิ่งที่เขาเห็นพฤติกรรมของตำรวจบางคนที่มาถึงบ้านเขาก็ถือวิสาสะ “ยืนฉี่” รดสวนยางของเขาโดยไม่ขออนุญาต ซึ่งหากเป็นคนมุสลิมในพื้นที่ด้วยกันจะไม่ทำอย่างนั้น อันบ่งชี้ให้เห็นถึง “ความไม่ใส่ใจต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างของกันและกัน” และนำมาสู่ความแตกแยกทางความสัมพันธ์ระหว่างกัน และที่สุด การยึดเยียดข้อกล่าวหา และการป้ายสีจากรัฐ ก็ทำให้ร่องรอยความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและคนในพื้นที่ขัดขึ้น คำถามว่า “ทำไมต้องสีแดงด้วยล่ะ” อาจเป็นเพียงแค่คำถามหนึ่งแต่มีความหมายยิ่งใหญ่เพราะการ “ป้ายสี” ให้กับหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งมิได้ทำให้หมู่บ้านนั้นเปลี่ยนสีได้

อย่างที “ป้ายสี” ลงไป เพราะข้อมูลประกอบการ “ป้ายสี” ของรัฐอาจเหมือนกับที่ ร้อยโทสมาน ได้รับรู้ว่า “หมู่บ้านต้นหยงเกอรอ ที่แปลว่าบ้านแหลมลิง” หมู่บ้านที่มีชาวมุสลิมเต็มพื้นที่และคนเผ่าคนแก่ในหมู่บ้านนี้พูดภาษาไทยไม่ได้เลย ยกเว้น เด็ก วัยรุ่น และ ผู้นำหมู่บ้านบางคนเท่านั้น...ในห้วงสองปีที่ผ่านมา ร้อยโทสมาน “ได้ข่าวว่า” มีเหตุรุนแรงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง มีการเผาโรงพัก ยิงตำรวจ ทหาร ไม่เว้นแต่ชาวสวนและ ร่ำลือกันว่า สะมะแอ บาโงสะโต หัวหน้าโจรเรียกค่า คຸ້ມครองซื้อตั้ง ซึ่งเป็นแกนนำระดับหัวหน้าคนหนึ่งหลบมากบดานอยู่ในหมู่บ้าน ทำให้ทางการขึ้นบัญชี ต้นหยงเกอรอ ให้เป็น “พื้นที่สีแดง” (น. 169)

นอกจากนี้ ความทรงจำและความผูกพันกับประวัติศาสตร์ที่คนในพื้นที่บางคนยังคงยึดติดและฝังใจว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่เดิมมิได้เป็นของรัฐไทย แต่ถูกรัฐไทยซึ่งมีอำนาจเหนือกว่ายึดครองและทำลายชนชั้นปกครองเดิมซึ่งมีความสำคัญทางความสัมพันธ์ในสายเลือด บรรพบุรุษ หรือ ความสำคัญทางจิตใจ เช่น ที่ถูกกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบใช้เป็นข้ออ้างในการโจมตีรัฐไทยและปลุกระดมให้เกิดการเกลียดชังต่อรัฐไทยตราบดที่รัฐไทยในปัจจุบันยังปล่อยให้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นไปสะกัดความทรงจำของผู้คนในบริเวณนั้นจากการกระทำของรัฐ หรือ ใครก็ตามที่รัฐไม่สามารถชี้แจง หรือทำเรื่องราวเหล่านั้นให้กระจ่างได้ เช่นเดียวกับที่รัฐไม่สามารถให้ความกระจ่างกับ *กรณีการฆาตกรรมโต๊ะ อีหม่าม สะตอปา การ์เด* (2549)

เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า สิ่งที่สะท้อนในนวนิยายและเรื่องสั้นหลายเรื่องได้ชี้ให้เห็นแง่มุมของการตกเป็นผู้ถูกกระทำจากรัฐ ทั้งการกดขี่ข่มเหงจากเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้งนักการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นตลอดประวัติศาสตร์ของการผนวกรวมดินแดนรัฐปัตตานีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยก็ว่าได้ การใช้ประวัติศาสตร์การกดขี่มาเป็นมูลเหตุให้เกิดการต่อต้าน หรือไม่ไว้

วางใจต่อรัฐจึงง่ายที่จะนำไปเสริมให้ช่องว่างต่างๆ ที่มีอยู่แล้วกว้างออกไปมากกว่าเดิม

เพราะความอยุติธรรมทางโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อันเป็นปัจจัยที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงในพื้นที่ “ความอยุติธรรมทางการเมือง และผลประโยชน์จากผู้มีอำนาจทางการเมือง” เป็นประเด็นที่ทำให้ความรุนแรงยังคงวนเวียนและมีที่ทางในการดำรงอยู่ในพื้นที่ เมื่อผู้มีอำนาจทางการเมืองใช้วิธีการที่สกรปรกตามแบบฉบับของนักการเมือง เช่น “วิชัย” ตัวละครหนึ่งใน *ลายกฤษ* (2551) ใช้เมื่อคราวเลือกตั้งในการเมืองท้องถิ่นระดับจังหวัดเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะ โดยไม่ได้สนใจว่าจะถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ ว่า “ช่วงระยะเวลาอันบดถอยหลังของคณะชุดบริหารปัจจุบันใกล้จะสิ้นวาระเท่าไร วิชัยและพรรคพวกยังกระทำทุกวิถีทางเพื่อทำลายและดึงคะแนนเสียงให้กลุ่มของตนมากขึ้นเท่านั้น แม้วิธีการต่างๆ บางครั้งจะสกรปรกโสมมไปบ้าง พวกตนก็ไม่เอีหระ เงินทุนจากธุรกิจถูกกฎหมายบ้างไม่ถูกบ้าง ถูกระดมมาเพื่อกระทำการบ่อนทำลายเสียงฝ่ายตรงข้าม” (ธารา ศรีนุรักษ์, 2551, น. 273) และวิธีการทางการเมืองอันสกรปรกที่ดูตึงเอาผู้ที่ตกเป็นเหยื่อความรู้ไม่เท่าทันของเล่ห์เหลี่ยมนักการเมืองกำลังผลักเหยื่อให้เดินเข้าสู่วัฏจักรของความอยุติธรรมที่ไม่มีวันสิ้นสุดและไม่สามารถจะเรียกร้องความยุติธรรมได้จากรัฐไทยหรือจากใคร เมื่อความยุติธรรมไม่สามารถเรียกร้องจากใครได้ การทวงคืนด้วยวิธีการที่ “รุนแรง” จึงต้องถูกนำมาใช้เพื่อตอบโต้กับความอยุติธรรมที่พวกเขาได้รับ “กฤษลายก้างปลา” ตัวอย่างที่ดีของการกระทำที่โต้ตอบที่วุ่นนี้

“ความยากจน” เป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างความยุติธรรมที่ขาดหายไปในการเมืองของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้และเป็นสิ่งที่พบในแทบทุกเรื่อง ทั้งๆ ที่ในภาคใต้มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์เพียงพอที่ การนิยามความจน มีความหมาย

พิเศษที่ผูกติดกับพื้นที่จริงหรือ? ผู้แต่งเกือบทุกคนเขียนให้ตัวละครในทุกเรื่อง มีความจนผูกติดหลังมาด้วยเสมอ ไม่ว่าจะเรื่องใด เช่น การบรรยายฉากความยากจนแร้นแค้นในวัยเด็กใน *เก๊าะซารี* มิตรภาพและความตาย ระหว่างเพื่อนรักสองคนทั้ง *เก๊าะซารี* และ “ผม” ที่ ปกาศิต แมนโทสงค์ (2549) สมมติให้เพื่อนรักต่างศาสนาทั้งสองเดินกอดคอกันไปเรียนพร้อมกัน “ความจน” ในขณะที่ยิน วนาตร (2550) เองก็ถ่ายทอดความจนให้กับตัวละครของเขาไม่ต่างกัน ใน สิ่งตอบแทน ถึงชีวิตของอาแซ ชายมุสลิมยากจนแต่มีความฝันจะไปให้พ้นจากความจน หรือใน *เรือกอและในรังไม้* ของ ศีตลา สนิทโกศย์ (2551) ที่บรรยายภาพ “ความจน และเจ็บ” ให้กับ อัลดุลกอเดร์ นับตั้งแต่วันที่เขาสูญเสียพ่อไป (น. 16) และ ความจน เจ็บ ที่ตอกย้ำซ้ำเติม ของ อัสนวี ในถ่ายทอดผ่านเรื่องเล่าของนก ปักษนาวิน (2548) ใน *ตานะฮ์อุมมี แผ่นดินมาตุภูมิ*

จุดเปลี่ยนที่สร้างความแตกต่างให้ตัวละครต่างๆ ที่เกิดมาพร้อมกับความจนซึ่งน่าจะเป็นทางออก ของการติดกับดักความจน คือ โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาซึ่งมีไม่เท่ากัน อันสืบเนื่องมาจากฐานคติทางความเชื่อและวัฒนธรรมระหว่างคนไทยมุสลิม กับ คนไทยพุทธ ซึ่งฝ่ายแรกมักให้ความสำคัญกับการศึกษาในแนวทางของศาสนามากกว่า ในขณะที่ฝ่ายหลังให้ความสำคัญกับการศึกษาตามระบบของรัฐซึ่งมุ่งเน้นให้เข้าสู่การประกอบอาชีพเพื่อหลุดพ้นความจนได้มากกว่า ดังเช่น จุดเปลี่ยนของเพื่อนรักสองคน ใน *เก๊าะซารี มิตรภาพและความตาย* (2549) ซึ่งอยู่ที่เมื่อจบชั้นประถมศึกษา “ผม” ได้อาศัยผ้าเหลืองบวชเรียนเป็นเณรและเป็นกรุยทางไปสู่การศึกษาที่สูงขึ้นต่อมาจนเพียงพอที่จะทำให้ “ผม” ได้มีโอกาสสอบเข้ารับราชการได้ ในขณะที่เพื่อนต่างศาสนา “เก๊าะซารี” เลือกที่จะดำรงชีวิตตามแนวทางของอัลลอฮ์ด้วยการเป็นพ่อค้าตามตลาดนัดพร้อมหน้าตาที่กับเมียและลูก มี

ความสุขตามอัตภาพ “แค่นี้ก็พอใจ” เป็นประโยชน์ที่ “เก๊าะซารี” ใช้กับการอธิบายฐานะของเขาที่ต่างกับ “ผม” ราวฟ้ากับดิน (น. 253) แต่สำหรับ อัลดุลกอเดร์ ที่ไม่ได้มีโอกาสในการศึกษาเพราะความตายของพ่อ เขาเลือกที่จะหนีจากความจนด้วยการประกอบอาชีพทำสวนยาง มรดกที่พ่อหามาจากน้ำพักน้ำแรงและทิ้งไว้ให้เขา และความสามารถทางฝีมือช่างต่อเรือกอและที่เขาค้นหาหาค้นภัยภาพในตัวของเขาออกมา ในขณะที่ อัสนวี ใน *ตานะฮ์อุมมี แผ่นดินมาตุภูมิ* (2548) เลือกที่จะหาทางหนีความจนด้วยวิธีการที่ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมมุสลิมด้วยกันในตอนแรก จนทำให้เขาต้องแปลกแยกกับตนเอง และยังต้องวนเวียนกับความจนที่พยายามจะกลับมาเยือนเขาครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ “ลอซู” ใน *แผ่นดินของใคร* (2548) กลับวิ่งหนีความจนด้วยความหลงผิดเข้าร่วมงานกับผู้ก่อความไม่สงบในพื้นที่ เพราะความรู้ทางการศึกษาและฐานะทางบ้านอันจำกัดของเขาด้วยการรับจ้างลอกฆ่าคนตามคำสั่งของ “นาย” ที่เขาไม่รู้จัก (น. 116)

ความหวาดระแวง ความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ วิธีการที่รัฐจัดการแก้ปัญหาที่ดูเหมือนเป็นการทำให้เกิดปัญหาซ้อนปัญหามากยิ่งขึ้นไปอีก และทำให้เกิดความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจกันมีคนหลายกลุ่มหลายพวกเข้ามาเกี่ยวข้อง ความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจกันซึ่งลุกลามไปทุกที่ไม่เว้นแม้แต่ในสถาบันการศึกษา วัด ชุมชนหมู่บ้าน ทุกๆ ที่ โดยเฉพาะในที่ที่มีมุสลิมอาศัยอยู่ “คำสั่ง” จากทางการที่หมายจะให้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ก็ถูกถ่ายทอดส่งต่อมาและ อัลดุล ราซัค (2551) จับมาร้อยเรียงนำเสนอใน ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่ในสัปดาห์ “ทางการสั่งให้เขา (รองศาสตราจารย์เสรี) ตลอดจนพนักงาน บุคลากรมหาวิทยาลัยทุกคนจับตาเฝ้าระวังเด็กนักศึกษามุสลิมทุกคนไว้ให้ดี และคอยสังเกตพฤติกรรมของอาจารย์มุสลิมบางท่านอย่าให้คลาด

สายตาทางการให้เหตุผลว่า มีนักศึกษามุสลิมกลุ่มหนึ่ง พัวพันกับขบวนการก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดน และมีอาจารย์มุสลิมบางท่านเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการเคลื่อนไหวของนักศึกษาเหล่านั้นด้วย” (น. 189)

ในขณะที่ความหวาดระแวงระหว่างคนต่างกลุ่ม ศาสนาและชาติพันธุ์ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอด ในเรื่องสั้นเกือบจะทุกเรื่องก็ว่าได้ เรื่องสั้นของอุมมีสาลาม อุมาร (2557) กลับชี้ให้เห็นร่องรอยความหวาดระแวง ภายในสังคมมลายูมุสลิมด้วยกันเองในหลายมิติ ทั้งที่เป็นความหวาดระแวงที่เริ่มต้นและดำรงอยู่ในบ้าน ระหว่างความสัมพันธ์ในครอบครัวของสามีภรรยา ในเรื่อง *ฝัน* (2557) ที่สำคัญคือความหวาดระแวงระหว่าง พี่-น้อง ในเรื่อง *พี่ชาย*³ (2557) และความหวาดระแวง สงสัยต่อผู้คนรายรอบ ที่สะท้อนได้ดีในเรื่อง *ผู้ต้องสงสัย* (2557) ร่องรอยแยกที่เกิดในความสัมพันธ์

ภายในครอบครัว ในสังคมมุสลิมด้วยกันยิ่งทำให้รอยแยกระหว่างคนต่างวัฒนธรรมถ่างกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อนำไปเชื่อมโยงกับหลักการของศาสนาที่ภายหลังพบว่ามีการศึกษารื้อฟื้นและเผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาของผู้ที่กลับมาจากการออกไปศึกษาเล่าเรียนนอกสังคมชายแดนได้มากขึ้น ธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติที่เคยมีมาแต่เดิมถูกตั้งข้อสงสัย เช่น การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการเช่นดาโต๊ะอูลาร์ ใน *ลวง* (2557) รวมไปถึงวิธีการแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างพุทธและมุสลิมที่กลายเป็นสิ่งต้องห้าม เพราะผิดหลักการทางศาสนา เช่น เด็กมุสลิมที่เคยได้รับแจก ขนม ผลไม้จากพระภิกษุ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ที่เคยดีต่อกันมาก่อนถูกแทนที่ด้วยช่องว่างที่นับวันจะยิ่งห่างจากกันจนกระทั่งถูกตัดขาดพร้อมกับการมรณภาพของเจ้าอวาสที่ถูกฆ่าตัดคอ ใน *แพะหลังหัก* (2557)

บทส่งท้าย

จากวรรณกรรมทั้งหมดที่นำมาอ่านและเพิ่มเติมงานที่ได้อ่านจากงานเขียนใหม่ๆ ทำให้เห็นเรื่องเล่าอีกมุมหนึ่งที่ต่างไปจากเรื่องเล่าที่ปรากฏในสื่ออื่นๆ เพราะวรรณกรรมที่นำมาอ่านเหล่านี้ อย่างน้อยก็เป็นวรรณกรรมที่มีรางวัลเป็นหลักรับประกันคุณภาพได้อย่างหนึ่งว่า เป็นวรรณกรรมที่สามารถเอาชนะใจผู้ตัดสินได้ด้วยเนื้อหา ภาษาเชิงวรรณศิลป์ และแน่นอนว่า วรรณกรรมเหล่านั้นได้ทำหน้าที่ในการส่องสะท้อนความจริงบางแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในภาคใต้ ในห้วงเวลา 10 ปีที่ความรุนแรงได้ปะทุขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภาพการอยู่ร่วมกันของผู้คนต่างศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมที่เคยดีต่อกันกลับกลายเป็นเหินห่าง ไม่ไว้วางใจ เกิดร่องรอยแบ่งแยกขนาดความลึก และกว้างแตกต่างกัน บางรอยถึงกับแยกขาดจากกันโดยสิ้นเชิง ในขณะที่บางรอยอาจเหลือเยื่อใยบางๆ ที่พร้อมจะแยกขาดจากกันได้ทุกเมื่อหากมิได้รับการประคับประคองทะนุถนอม

ข้อสรุปจากการทดลองอ่านวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นทางการเมืองที่ได้รับรางวัล ถ้าหากจะสืบสาวหาจุดเริ่มต้นของความขัดแย้ง คงเป็นการยากที่จะสืบสาวหาว่าร่องรอยความขัดแย้งแตกแยกทาง

³เรื่องสั้นรางวัลชนะเลิศหัวข้อ “ผู้คน พลเมือง อารมณ์ความรู้สึกและวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมในชายแดนใต้” ปี พ.ศ. 2556 จัดโดย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมการเมืองภาคใต้เกิดขึ้นเมื่อใดแน่ แต่ที่สำคัญคือ มันเกิดขึ้นในจิตใจของผู้คนต่างวัฒนธรรมที่เคยดำรงอยู่ด้วยกันด้วยดีพอสมควรมาก่อน แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป ความรุนแรงที่ถูกจุดขึ้นใหม่และดำเนินไปจนครบรอบหนึ่งทศวรรษในปี พ.ศ. 2557 และยังมีที่ท่าว่าจะสิ้นสุดลงเมื่อใด ในขณะที่ชีวิตของผู้คนธรรมดาสามัญสองวัฒนธรรมหลักของพื้นที่ยังคงต้องดำรงอยู่ร่วมกันพร้อมๆ กับวัฒนธรรมของคนอื่นๆ ทั้งที่เป็นของคนจีน และคนคริสต์ซึ่งยังไม่ค่อยได้พบการกล่าวถึงในเรื่องสั้นที่มีอยู่ในขณะนี้ และโดยเฉพาะในบรรดาเรื่องสั้นเกือบห้าสิบเรื่องที่ได้นำมาอ่าน ความขาดแคลนในเรื่องการทำความเข้าใจกับ “พหุวัฒนธรรม” ในสังคมการเมืองชายแดนใต้ อาจต้องคิดคำนึงมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากความไม่เข้าใจในวิถีวัฒนธรรมของกันและกัน จนกลายเป็นความขัดแย้งที่ “เริ่มตั้งแต่ในส้วม” ดังที่ อับดุล ราซัค (2551) ได้ถ่ายทอดไว้ในผลงานของเขา ซึ่งมีได้หมายถึงเพียงแค่ว่า “ส้วม” ซึ่งเป็นที่ขับถ่ายปลดปล่อยของเสียของจากร่างกายของมนุษย์ในแต่ละบ้านเท่านั้นหากแต่มันขยายไปยังพื้นที่สาธารณะ (อย่างมหาวิทยาลัย) ที่ยิ่งใหญ่กว่าคือในรัฐ (เป็นต้นเมื่อต้องพบกับคำถามถึงความเป็นพลเมืองของรัฐ) และที่สำคัญยิ่งกว่าคือ ความหมายที่เกี่ยวข้องไปถึงวัฒนธรรมที่ครอบคลุมวิถีชีวิต ความคิดและการปฏิบัติซึ่งจำเป็นต้องใส่ใจเพื่อป้องกันมิให้ร่องรอยแยกทางความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมการเมืองในรัฐที่มีความแตกต่างหลากหลาย แม้เพียงรอยขีดข่วนแต่อาจขยายวงลึกและกว้างจนแยกขาดจากกันในที่สุดดังที่เรื่องสั้นหลายเรื่องชี้ชวนให้ผู้อ่านนำไปคิดต่อ เพราะหากความแตกต่างทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมที่จะอ่านจากเรื่องสั้นเหล่านี้ นำมาซึ่งคำตอบว่าความแตกต่างเหล่านั้นไม่อาจอยู่ร่วมกันได้จริง คำตอบที่พบบนนั้นคงไม่สำคัญ แต่หากว่าข้อค้นพบบางประการจากรวบรวมยังมีสัญญาณของการสามารถอยู่ร่วมกันได้ อะไรและอย่างไร คือสิ่งที่จะเป็น “วิธีการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย” ที่บรรดาเรื่องสั้นชี้ให้เห็น ด้วยหวังว่า วรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นจะสะท้อนความจริงบางอย่างที่จะมีประโยชน์ต่อการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมระหว่างผู้คนต่างศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม

ข้อจำกัดของการนำเสนอการอ่านเรื่องสั้นเกี่ยวกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ใหม่) ขึ้นนี้ ผู้เขียนตระหนักดีว่าไม่สามารถที่จะนำเสนอแง่มุมของการวิเคราะห์ได้อย่างครบถ้วน ทั้งยังไม่บังอาจจะนำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาในการอยู่ร่วมกันในสังคมการเมืองจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้ว่าอาจจะพอชี้ให้เห็นร่องรอยอันจะเป็นช่องทางในการหาคำตอบเพื่อการลดเงื่อนไขความแตกแยกในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้บ้าง อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนก็แอบหวังว่าสิ่งที่นำเสนอในงานชิ้นนี้จะมีประโยชน์ต่อการให้ความสำคัญต่อการปรับวิถี “คิด” “มอง” และ “อยู่” ในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างมีความสุขได้บ้าง

การอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2544). **ปรัชญาหลังนวยุค: แนวคิดเพื่อการศึกษาแผนใหม่**. กรุงเทพฯ: ฟ้าใหม่
- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2548). **ผลกระทบวิกฤติเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์กับโลกทัศน์นักเขียนไทย: ภาพสะท้อนสังคมและการเมืองจากวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นระหว่างปี พ.ศ. 2540-2544**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกษียร เตชะพีระ. (2548). **แจ็กและแขกกับสังคมไทย: พินิจปัญหาคนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายูจากประสบการณ์คนไทยเชื้อสายจีน**. รายงานนำเสนอในการประชุมกลุ่มย่อยกลุ่มที่ 1 เรื่องความสมานฉันท์บทความแตกต่างทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ใน การสัมมนาประจำปี พ.ศ. 2548 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เรื่อง “สู่สังคมสมานฉันท์”. วันที่ 26-27 พฤศจิกายน 2548 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน พัทยา ชลบุรี.
- ครองชัย หัตถา. (2541). **ปัตตานี: การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต**. ปัตตานี: โรงพิมพ์มิตรภาพ.
- จเด็จ กำจรเดช. (2554). **แดดเข้าร้อนเกินกว่าจะนั่งจิบกาแฟ**. กรุงเทพฯ: ผจญภัย
- ชาติวุฒิ บุญยรักษ์. (2549). “รอยแยก”. ใน **รวมเรื่องสั้น นายอินทร์อะวอร์ด ครั้งที่ 2 ประจำปี 2549. เก้าะซารีมิตรภาพและความตาย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2545). **อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง**. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ดุสิต หวันฯ. (2550). **เราติดอยู่ในแนวรบเสียแล้ว แม่มั่น**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ธารา ศรีอนุรักษ์. (2551). **ลายกริช**. ใน นที ศศิวิมล และคณะ. **ดอยรวม เรื่องสั้นรางวัลยอดเยี่ยมนายอินทร์ อะวอร์ดประจำปี 2551**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นก ปักษานานิน. (2548). **ตานะฮ์ฮูมี-แผ่นดินมาตุภูมิ เรื่องสั้นชนะเลิศรางวัลพานแว่นฟ้าประจำปี 2547**. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- สายจีน. (2548). **รายงานนำเสนอในการประชุมกลุ่มย่อยกลุ่มที่ 1 เรื่องความสมานฉันท์บทความแตกต่างทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ใน การสัมมนาประจำปี พ.ศ. 2548 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เรื่อง “สู่สังคมสมานฉันท์” วันที่ 26-27 พฤศจิกายน 2548 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน พัทยา ชลบุรี**.
- ปกาศิต แมนไทยสงค์. (2549). ใน **รวมเรื่องสั้น นายอินทร์อะวอร์ด ครั้งที่ 2 ประจำปี 2549. เก้าะซารี...มิตรภาพและความตาย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
- พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์. (2556). “คนกลุ่มน้อยนิด” กับ “ชีวิตแห่งการตอรอง” ใน **บริบทความรุนแรงถึงตาย: กรณีศึกษาชาวคาทอลิกในปัตตานี**. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาปริญญาโท สาขาวิชาสหวิทยาการ คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2546). **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนในย่านสายกลาง จังหวัดยะลา**. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชามนุษยวิทยา ภาควิชามนุษยวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง. (2552). องค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้: ท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรง (พ.ศ. 2547-2550). ใน **ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศึกษาความรุนแรงภาคใต้ : บริบททางนโยบาย ความรู้ การรับรู้ รายงานการศึกษาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ ธัญญา. (2557). **ที่นี่...ปัดตานี ใน รวมเรื่องสั้น หุ่นโลกา**. ปทุมธานี: นาค.
- วันเสาร์ เชิงศรี. (2549). **กว่าพรุ้งนี้จะมาเยือน**. ใน **แววแสงแห่งศรัทธา**. เรื่องสั้นและบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2548, กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- วิทย์ ศิวศรียานนท์. (2514). **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย.
- วิน วนาตร. (2550). **มาตุภูมิเดียวกัน**. ใน **รวมเรื่องสั้นของนักเขียนคุณภาพ 10 เรื่องสั้นสะท้อนการบ้านและการเมืองของท้องถิ่นได้สุดปลายแหลมทอง**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศิริวร แก้วกาญจน์. (2549). **กรณีฆาตกรรมโต๊ะอิหม่ามสะตอปา การ์เด**. นวนิยายรอบสุดท้ายรางวัลซีไรต์ ปี 2549. กรุงเทพฯ: ผจญภัย.
- ศีตลา สนิทโกศัย. (2551). **เรือกอและในล้งไม้**. ใน **กำแพงเม็ดทราย เรื่องสั้นรางวัล “หาได้ ใช้เป็น”**. กรุงเทพฯ : ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย.
- อัปเดต ราซึก (นามปากกา). (2551). **ความขัดแย้งเริ่มตั้งแต่ในส้วม**. ใน **เรื่องสั้นรับเชิญรางวัลกนกพงศ์ ราหุอมจันทร์ Vol. 5 “ดวงตะวันอันเจิดจ้า”**, กรุงเทพฯ : นาค.
- อนุสรณ์ มาราสา. (2551). **หมู่บ้านสีแดง**. ใน **รวมเรื่องสั้นชุด เหมือนพายุจะมา**. กรุงเทพฯ : มติชน กรีน.
- อรอุมา แซ่เตียว. (2548). **แผ่นดินของใคร**. ใน **แววแสงแห่งศรัทธา**. ศรัทธา. **เรื่องสั้นและบทกวีการเมืองรางวัลพานแว่นฟ้า ประจำปี 2548**, กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- อุมมีสาลาม อุมาร. (2557). **กลางฝูงแพะหลังหัก**. รวมเรื่องสั้น. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Herbert P. Phillips. (January 1985). **Using Thai Literature to Understand Thai Culture**. Thai Journal of Development Administration 25: 105.
- Keith Webb. (1995). **An introduction to Problems in the Philosophy of Social Sciences**. London: Pinter.
- Lars Ole Sauerberg and others. (1983). **The Practice of literary Criticism**. Odense: Odense University Press.
- Nick Stevenson. “Questions of Hermeneutics : Beyond Empiricism and Post-Modernism” in Dawn Burton (ed.), **Research Training for Social Scientists**. London : SAGE, 2000 p.25
- Padtheera Narkurairattana. (2010). **“Living with Violence : A Preliminary Study of ‘Sub-minority Group’, the Catholics, in the Three Southernmost of Thailand”**. An article presented to The Royal Golden Jubilee International Seminar Series LXX, February 19, 2010, At Walailak

University. Nakhon Sri Thammarat, Thailand, Abstract.

William Ray. (1990). **Story and History**. Oxford: Basil Blackwell.

กลุ่มงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สำนักประสานสัมพันธ์ สำนักงานสภาผู้แทนราษฎร. **ประกาศคณะกรรมการรางวัลพานแว่นฟ้า 2557 ลงวันที่ 1 กรกฎาคม 2557**. สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน (2557), สืบค้นจาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/article/article_20140702133230.pdf.

จุดประกายวรรณกรรม. (8 มกราคม 2549). **บันทึกกรณีฆาตกรรมรางวัลพานแว่นฟ้า**. ปีที่ 16 ฉบับที่ 6232. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน (2552), สืบค้นจาก http://www.bangkokbiznews.com/jud/wan/20060102/news.php?news=column_19520098.html.

ไทยรัฐ. (24 มกราคม 2547). สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2551, สืบค้นจาก <http://thairath.co.th/online.php?section=newsthairathonline&content>

Srisompob Jitpiomsri. (2010). Sixth Year of the Southern Fire: Dynamics of Insurgency and Formation of the New Imagined Violence, pp.230-252. ใน **โครงการพัฒนาระบบข้อมูลสถานการณ์ไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤศจิกายน 2557, สืบค้นจาก http://www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/nn_report43.pdf

กษัตริย์บอผู้พลัดแผ่นดินไม่ได้ไร้ความสามารถ

สุภัตตรา ภูมิประภาส ผู้แปลหนังสือเล่มนี้มาจากผลงานของ สุภัตธา ชาห์ (Sudha Shah) นักวิชาการชาวอินเดีย บอกว่า ความรับรู้ของคนไทย และ (แม่แต่) คนพม่าเกี่ยวกับพระเจ้าอโศก-กษัตริย์พระองค์สุดท้ายของพม่านั้นก็คือการที่ทรงเป็นผู้อ่อนแอ ไร้ความสามารถ กับพระมหเสสิศุภยาสต์ที่ร้ายกาจ บ้าอำนาจ หยิ่งโศ และอวดดี ภาพลักษณ์เหล่านี้เกิดขึ้นจากความทรงจำที่อังกฤชซึ่งเป็นผู้ทำให้พระองค์พลัดแผ่นดินวางโครงการเอาไว้

สุภัตตราเป็นนักแปลที่ทำงานร่วมกับนักวิชาการและบุคคลที่หลากหลาย ในจำนวนนี้ ที่น่าสนใจก็คือ “เจ้าชายต่อพญาทะเล” หรือเจ้าชายเพรเดอริค ผู้เป็นหลานชายของพระเจ้าอโศก โดยได้พูดคุยกันทางโทรศัพท์และอีเมลหลายๆ ครั้ง กระทั่งท่านเสียชีวิตไปเมื่อ 18 มิถุนายน 2006

สุภัตธา ชาห์ ตั้งใจหยในการศึกษาเรื่องนี้ไว้ 2 อย่างคือ 1. ครอบครัวยุคที่เรื่องอำนาจและมั่งคั่งดำรงตนอยู่อย่างไรท่ามกลางความโดดเดี่ยวและถูกตัดขาดจากสังคมที่ครั้งหนึ่งพวกเขาเคยดำรงอยู่ในสถานะที่ได้รับการเคารพยกย่องบูชาในพม่า และ 2. สมาชิกในครอบครัวยุคนี้ดำเนินชีวิตต่อไปอย่างไรหลังจากการเนรเทศสิ้นสุดลง

สุภัตธา ได้พยายามตอบทั้ง 2 คำถามนี้ด้วยข้อมูลและรายละเอียดที่ลึกซึ้ง ชวนติดตามเป็นอย่างยิ่ง